

Datum van inontvangstneming : 11/09/2024

Zaak C-522/24**Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie****Datum van indiening:**

29 juli 2024

Verwijzende rechter:

Consiglio di Stato (Italië)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

23 juli 2024

Verzoekende partij:

BG

Verwerende partij:

Ministero della difesa

Andere partij in de procedure:

Presidenza del Consiglio dei ministri

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Buitengewoon beroep bij de Italiaanse president, ingesteld door een militair die werknemer is van het Ministero della difesa (ministerie van Defensie), tot nietigverklaring van een besluit houdende tijdelijke schorsing zonder bezoldiging wegens niet-nakoming van de wettelijke verplichting zich te laten vaccineren tegen COVID-19, en tot eventuele schadevergoeding.

Voorwerp en rechtsgrondslag van de prejudiciële verwijzing

Krachtens artikel 267, tweede alinea, VWEU wordt verzocht om uitlegging van richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, en van het discriminatieverbod, het beginsel van gelijke behandeling en het recht op een

waardig bestaan en op levensonderhoud, met name van minderjarige kinderen, zoals vastgelegd in onder meer het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, teneinde vast te stellen of zij in de weg staan aan een nationale regeling die militair personeel van het Ministero della difesa verplicht zich tegen COVID-19 te laten vaccineren, en niet-nakoming van die verplichting leidt tot schorsing zonder bezoldiging, terwijl die verplichting niet is voorzien voor burgerpersoneel van dat ministerie, ook niet wanneer dat burgerpersoneel functies vervult die hetzelfde besmettingsrisico met zich brengen als de door militair personeel vervulde functies.

Prejudiciële vragen

„1. Staat richtlijn 2000/78/EG, gelet op het feit dat de overheid het niet nodig heeft geacht om militairen voor de specifieke arbeidsbetrekking een vaccinatieverplichting op te leggen op grond van artikel 206-bis van decreto legislativo (wetsbesluit) nr. 66/10, waarbij zij de aansprakelijkheid voor de gevolgen van het vaccin op zich neemt, in de weg aan een omzetting daarvan in nationaal recht die decreto-legge (voorlopig wetsbesluit) nr. 172/21 mogelijk maakt, voor zover dat decreto-legge nr. 44/21 wijzigt door [artikel] 4-ter, lid 2, [onder] b), toe te voegen, op grond waarvan de militair verplicht is om zich, in strijd met zijn principes, te laten vaccineren, omdat die regeling hem verplicht om zich op eigen risico vrijwillig aan die – nog experimentele – medische behandeling te onderwerpen als aanvullende voorwaarde om te kunnen werken in een werkomgeving waarin tevens civiele werknemers aanwezig zijn voor wie die vaccinatie niet vereist is, hoewel zij functies vervullen die wat het besmettingsrisico voor zichzelf en voor anderen betreft, vergelijkbaar zijn met de door militairen vervulde functies?

2. Staat artikel 2, [lid 2, onder] b), van richtlijn 2000/78/EG, gelet op het feit dat volgens de Italiaanse regeling op het gebied van toegang tot de werkplek, ook in drukke omgevingen zoals het openbaar vervoer, stadia en restaurants, een vaccinatiecertificaat en een minder dan 48 uur oud negatief testresultaat voor niet in decreto-legge nr. 172/21 genoemde werknemers gelijkwaardig worden geacht, in de weg aan een maatregel als decreto-legge nr. 172/21, voor zover dat decreto-legge nr. 44/21 wijzigt door [artikel] 4-ter, lid 1, [onder] b), toe te voegen, op grond waarvan de militair verplicht is om zich, in strijd met zijn principes, te laten vaccineren, als noodzakelijke voorwaarde om te kunnen werken in een werkomgeving waarin tevens militairen aanwezig zijn die zich, in overeenstemming met hun principes, ook zonder daartoe verplicht te zijn hebben laten vaccineren, hoewel de niet-gevaccineerde militair bereid, en hoe dan ook reeds verplicht is om met tussenpozen van minder dan 48 uur een negatief testresultaat over te leggen?

3. Is de maatregel bedoeld in decreto-legge nr. 172/21, tot aanvulling van decreto-legge nr. 44/21, die de wegens niet-nakoming van de vaccinatieverplichting geschorste werknemer door artikel 4-ter, lid 3, verhindert om op wettige wijze te

voorzien in het levensonderhoud van zijn gezin en de bescherming en de zorg die noodzakelijk zijn voor het welzijn van zijn minderjarige dochters, in strijd met de artikelen 1 en 24 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie overeenkomstig artikel 24 van het Handvest?”

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: „Handvest”); de artikelen 1, 21, 24 en 52

Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie: artikel 10

Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden; artikel 14

Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep; de artikelen 2, 3, 4, 6, en 17

Arrest van het Hof van 20 december 2017, Global Starnet Ltd, C-322/16, punt 1 van het dictum.

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Decreto-legge n. 44 – Misure urgenti per il contenimento dell’epidemia da COVID-19, in materia di vaccinazioni anti SARS-CoV-2, di giustizia e di concorsi pubblici (voorlopig wetsbesluit nr.44 houdende spoedeisende maatregelen ter beheersing van de COVID-19-epidemie, op het gebied van vaccinaties tegen SARS-CoV-2, justitie en vergelijkende onderzoeken) van 1 april 2021 (hierna: „voorlopig wetsbesluit nr. 44/21”), (met wijzigingen omgezet bij wet nr. 76 van 28 mei 2021), zoals gewijzigd bij decreto legge n. 172, Misure urgenti per il contenimento dell’epidemia da COVID-19 e per lo svolgimento in sicurezza delle attività economiche e sociali (voorlopig wetsbesluit nr. 172 houdende spoedeisende maatregelen ter beheersing van de COVID-19-epidemie en voor het veilig verrichten van economische en maatschappelijke activiteiten) van 26 november 2021 (hierna: „voorlopig wetsbesluit nr. 172/21”) (met wijzigingen omgezet bij wet nr. 3 van 21 januari 2022), waarbij in het bijzonder artikel 4-ter, onder b), is ingevoerd. Dat artikel heeft de vaccinatieverplichting, die eerder was ingevoerd voor beroepsbeoefenaren in de gezondheidszorg, uitgebreid tot militair personeel dat in dienst is van het Ministero della difesa. In geval van niet-nakoming van de vaccinatieverplichting wordt de werknemer geschorst zonder bezoldiging, maar zonder tuchtrechtelijke gevolgen en met het recht op behoud van het dienstverband.

Artikel 4-ter is ingetrokken bij artikel 8 van decreto-legge n. 24 van 24 maart 2022 (hierna: „voorlopig wetsbesluit nr. 24/22”), waarbij onder meer de aan

militair personeel opgelegde vaccinatieverplichting is ingetrokken met ingang van 25 maart 2022, de datum waarop de op grond van artikel 4-ter geschorste werknemers hun werkzaamheden konden hervatten.

Decreto legislativo n. 66 – Codice dell’ordinamento militare (wetsbesluit nr. 66 – wetboek militair recht) van 2010: met name artikel 206-bis, waarin is bepaald dat de overheidsinstantie kan verklaren dat de toediening van specifieke vaccins aan militair personeel noodzakelijk is om dat personeel te kunnen inzetten in bijzondere operationele omstandigheden, teneinde de gezondheid van personen en de gemeenschap te waarborgen, waarbij zij de aansprakelijkheid voor de gevolgen van het vaccin op zich neemt.

Arresten van de Corte costituzionale (grondwettelijk hof, Italië) nr. 14/2023, nr. 15/2023 en nr. 185/2023, waarin is geoordeeld dat de wettelijke verplichting voor de categorie gezondheidspersoneel om zich tegen COVID-19 te laten vaccineren, volledig verenigbaar is met de grondwet.

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure in het hoofdgeding

- 1 Artikel 4-ter, onder b), van decreto legge nr. 44/21, dat is ingevoerd bij decreto legge nr. 172/21, heeft de reeds voor gezondheidspersoneel geldende verplichting om zich tegen COVID-19 te laten vaccineren per 15 december 2021 uitgebreid tot militair personeel.
- 2 Verzoeker, een militair in dienst van het Ministero della difesa, heeft besloten zich niet tegen COVID-19 te laten vaccineren. Dit leidde tot een lange procedure gedurende welke de overheidsinstantie het recht om te worden gehoord van de betrokkene heeft gewaarborgd, die zich bereid heeft verklaard om als alternatief door middel van tests aan te tonen dat hij niet met COVID-19 besmet is.
- 3 Na afloop van die procedure heeft het Ministero della difesa op 10 januari 2022 een besluit vastgesteld tot schorsing zonder bezoldiging, maar zonder tuchtrechtelijke gevolgen en met het recht op behoud van het dienstverband. De betrokkene heeft tegen dit besluit buitengewoon beroep ingesteld bij de Italiaanse president.
- 4 In het kader van die beroepsprocedure heeft de Consiglio di Stato (hoogste bestuursrechter, Italië) een raadgevende functie, aangezien hij het Ministero della difesa, dat bevoegd is om de beroepsprocedure in te leiden, bindend advies dient te geven en de Italiaanse president een definitieve beslissing dient voor te stellen.

Voornaamste argumenten van de partijen in het hoofdgeding

- 5 **Verzoeker** heeft zes middelen aangevoerd en verzocht om het Hof van justitie zes prejudiciële vragen voor te leggen over de uitlegging van het Unierecht.

- 6 **Met het eerste middel** komt hij niet op tegen de mogelijkheid van een staat om een vaccinatieverplichting op te leggen, maar tegen de wijze waarop die verplichting in de praktijk is gebracht, die discriminerend is en in strijd met artikel 2, lid 2, onder a), van richtlijn 2000/78/EG en eveneens met de regeling waarbij die bepaling in nationaal recht is omgezet, te weten artikel 2, lid 1, onder a), van wetsbesluit nr. 216/2003.

In het bijzonder betoogt verzoeker dat hij „rechtstreeks is gediscrimineerd” ten opzichte van burgerpersoneel dat in dienst is van hetzelfde ministerie met vergelijkbare taken als de zijne, aangezien de vaccinatieverplichting uitsluitend aan militairen is opgelegd en niet geldt voor burgerpersoneel.

Daarnaast stelt verzoeker dat de verplichting om zich tegen COVID-19 te laten vaccineren is opgelegd op eigen risico van de betrokkene, anders dan is voorzien in artikel 206-bis van de Codice dell’ordinamento militare, waarin is bepaald dat de overheidsinstantie kan verklaren dat de toediening van specifieke vaccins aan militair personeel noodzakelijk is om dat personeel te kunnen inzetten in bijzondere operationele omstandigheden, en daarbij de aansprakelijkheid voor de gevolgen van het vaccin op zich neemt.

- 7 **Met het tweede middel betoogt** verzoeker dat hij louter op grond van het feit dat hij principieel tegen de vaccinatie is, en zonder geldige wetenschappelijke argumenten, „indirect is gediscrimineerd” ten opzichte van gevaccineerd militair personeel. Hij had zich immers bereid verklaard om elke 48 uur een COVID-test te doen – waarbij hij, onder verwijzing naar een aantal wetenschappelijke rapporten, aanvoerde dat een niet-gevaccineerde persoon die naar zijn werk gaat na minder dan 48 uur eerder negatief op COVID-19 te zijn getest, een vergelijkbaar, zo niet kleiner besmettingsrisico met zich brengt dan gevaccineerde collega’s – maar die mogelijkheid was hem ontzegd omdat die in strijd zou zijn met artikel 2, lid 2, onder b), van richtlijn 2000/78/EG.
- 8 **Met het derde middel** voert verzoeker aan dat het litigieuze besluit leidt tot schorsing van zijn recht om te werken, zonder bezoldiging of andere vergoeding, waardoor hij gedurende die schorsing niet kan voorzien in de levensbehoeften van hemzelf en zijn gezin, met twee minderjarige dochters. Dit is volgens hem in strijd met de artikelen 1 en 24 Handvest, waarin de onschendbaarheid van de menselijke waardigheid en het recht van kinderen op de zorg die zij nodig hebben zijn vastgelegd.
- 9 **Met het vierde middel** betoogt verzoeker dat hij zijn recht op jaarlijkse vakantie met behoud van loon niet heeft kunnen uitoefenen, in strijd met artikel 31, lid 2, van het Handvest. Tijdens het geding heeft hij dit middel ingetrokken, aangezien artikel 8 van voorlopig wetsbesluit nr. 24/22 de eerdere regeling heeft gewijzigd door de vaccinatieverplichting voor militair personeel af te schaffen met ingang van 25 maart 2022, de datum waarop de op grond van die verplichting geschorste werknemers, waaronder verzoeker (die was geschorst sinds 10 januari 2022), weer aan het werk konden.

- 10 **Met het vijfde middel** voert verzoeker schending van artikel 19 van het Verdrag betreffende de Europese Unie aan omdat hem daadwerkelijke rechtsbescherming is ontzegd.
- 11 **Met het zesde middel** vordert verzoeker schadevergoeding voor de discriminatie die hij heeft ondervonden door een symbolische en afschrikkende sanctie op grond van artikel 17 van richtlijn 2000/78/EG.
- 12 Van haar kant concludeert de verwerende **overheidsinstantie** tot verwerping van het beroep en voert zij aan dat het litigieuze besluit rechtmatig is omdat het een noodzakelijke handeling is die voortvloeit uit een specifieke wettelijke verplichting die is vastgelegd in artikel 4-ter van voorlopig wetsbesluit nr. 44/2021, zoals gewijzigd bij voorlopig wetsbesluit nr. 172/2021.
- 13 Daarnaast heeft het ministerie tijdens het geding een aantal kenmerken van de taken van verzoeker gepreciseerd: zij worden voornamelijk verricht in een kantoor voor exclusief gebruik waar evenwel vaak vergaderingen en bijeenkomsten worden gehouden met andere militairen en burgerpersoneel van dat ministerie en met vertegenwoordigers van externe vennootschappen.

Korte uiteenzetting van de motivering van de prejudiciële verwijzing

- 14 De Consiglio di Stato wijst het vijfde en het zesde middel en de overeenkomstige door verzoeker geformuleerde prejudiciële vragen af. Voorts neemt hij akte van het feit dat verzoeker het vierde middel en de bijbehorende prejudiciële vraag om de in punt 8 hierboven genoemde redenen heeft ingetrokken.
- 15 De Consiglio di Stato besluit evenwel om de prejudiciële vragen van verzoeker met betrekking tot het eerste, het tweede en het derde middel aan het Hof voor te leggen.
- 16 Om te beginnen is de Consiglio di Stato van oordeel dat op verzoeker, een militair in dienst van het Ministero della difesa, in abstracto het in richtlijn 2000/78/EG vastgelegde discriminatieverbod en de beginselen van het Handvest van toepassing zijn, en met name: de erkenning van het recht te werken, het recht op een beloning die toereikend is om de werknemer en zijn gezin een vrij en waardig leven te garanderen en de mogelijkheid om in het levensonderhoud van minderjarige kinderen te voorzien.
- 17 Die bepalingen zijn relevant voor de beslechting van het hoofdgeding, aangezien de eventuele onverenigbaarheid van de litigieuze nationale regeling met de bepalingen en de beginselen van het Unierecht ertoe zou leiden dat de nationale regeling buiten toepassing wordt gelaten en het beroep bijgevolg werd toegewezen. Omgekeerd zou de eventuele verenigbaarheid van de litigieuze nationale regeling met het Unierecht leiden tot de verwerping van het beroep.

- 18 In deze context meent de Consiglio dat de met het eerste, het tweede en het derde middel opgeworpen vragen van verzoeker over de verenigbaarheid van de litigieuze maatregel met het Unierecht, ongegrond zijn.
- 19 De drie betrokken rechtmatigheidsaspecten zijn namelijk reeds door de Corte costituzionale onderzocht in de arresten nr. 14/2023, nr. 15/2023 en nr. 185/2023, waarin is geoordeeld dat de verplichting om zich tegen COVID-19 te laten vaccineren die bij voorlopig wetsbesluit nr. 44/2021 voor de categorie gezondheidspersoneel is ingevoerd, verenigbaar is met de grondwet. Volgens de Consiglio di Stato gelden de in die arresten geformuleerde beginselen, die vergelijkbaar zijn met de beginselen in de door verzoeker aangehaalde bepalingen van Unierecht, ook voor de vergelijkbare vaccinatieverplichting voor militair personeel die het voorwerp is van de procedure in het hoofdgeding.
- 20 **Wat betreft het eerste middel**, inzake de schending van artikel 2, lid 2, onder a), van richtlijn 2000/78/EG wegens rechtstreekse discriminatie van militair personeel ten opzichte van het burgerpersoneel van het Ministero della difesa, aangezien voor het burgerpersoneel geen vaccinatieplicht geldt, merkt de Consiglio di Stato op dat de richtlijn regels bevat die voor gewone omstandigheden gelden, maar dat ingevolge lid 5 van dat artikel de „nationale wettelijke bepalingen [...] die in een democratische samenleving noodzakelijk zijn voor de openbare veiligheid, [...] de bescherming van de volksgezondheid [...] onverlet worden gelaten”.
- 21 De verwijzende rechter benadrukt dat de aan verzoeker opgelegde vaccinatieverplichting evenwel een uitzonderlijk karakter heeft, die het gevolg is van de COVID-19-pandemie. Daarom kan worden gesteld – naar analogie van het oordeel van de Corte costituzionale met betrekking tot de verplichting voor gezondheidspersoneel om zich tegen COVID-19 te laten vaccineren – dat die vaccinatieverplichting voortvloeit uit de „ernst en [...] onvoorspelbaarheid van het verloop van de pandemie (arrest nr. 14 van 2023) en de noodzaak zich aan te passen aan de „aanwijzingen van de bevoegde internationale organisaties [zoals] de Verenigde Naties [...] de Europese Commissie [...] de Raad van Europa” (arrest nr. 15 van 2023).
- 22 Onder verwijzing naar arrest nr. 14 van 2023 van de Corte costituzionale herinnert de verwijzende rechter er voorts aan dat meerdere wetenschappelijke autoriteiten, zoals het Istituto superiore di sanità (hoger instituut voor de volksgezondheid), hadden verklaard dat de vaccins veilig waren om het ernstig acuut respiratoir syndroom als gevolg van COVID-19 te voorkomen en de circulatie van dat virus te beperken, en dat het gebruik van dat vaccin bijgevolg niet onredelijk was.
- 23 De verwijzende rechter voegt daaraan toe, met betrekking tot de keuze in de wetgeving van de beroepscategorieën waarvoor de vaccinatieverplichting geldt en de verificatie van het niet-discriminerende karakter ten opzichte van andere categorieën, dat de Corte costituzionale over dit aspect reeds uitspraak heeft gedaan in arrest nr. 185 van 2023, waarin deze rechter akte heeft genomen van het

feit dat de wetgever, nadat een vaccin was ontdekt dat in het licht van de destijds beschikbare medisch-wetenschappelijke kennis geschikt werd geacht om de circulatie van het virus te beperken, duidelijk ervoor heeft gekozen om op grote schaal te vaccineren en een algemene keuze heeft gemaakt die was gebaseerd op vooraf bepaalde categorieën waarvoor vaccinatie verplicht is gesteld, die steeds op grond van de ontwikkeling van de pandemie werden bepaald.

- 24 De keuze van de wetgever om de vaccinatieverplichting op te leggen aan militair personeel dat, anders dan burgerpersoneel, waar nodig wordt opgeroepen om in het leger in contact met de gemeenschap openbare veiligheidsdiensten te verrichten, leek volgens de verwijzende rechter op dat moment een redelijke en juiste beslissing, voor de bescherming van de gezondheid van de militair zelf en voor de volksgezondheid. Met andere woorden, volgens de Consiglio di Stato zijn de positie van het militaire en die van het burgerpersoneel volstrekt niet vergelijkbaar, en is er bijgevolg geen sprake van de door verzoeker aangevoerde discriminatie.
- 25 **Wat betreft het tweede middel**, inzake indirecte discriminatie van verzoeker, aan wie het niet was toegestaan om, als alternatief voor het vaccin, elke 24 uur op COVID te testen, voegt de Consiglio di Stato toe dat de Corte costituzionale in de arresten nr. 15 en 14 van 2023 heeft geoordeeld dat er geen sprake was van schending van het evenredigheidsbeginsel ten opzichte van de doelstellingen van de noodregeling en dat de vaccinatieverplichting niet onevenredig was, aangezien er destijds geen maatregelen bleken te zijn die voor het door de wetgever gestelde doel net zo geschikt waren om de pandemie aan te pakken. Zo was in meer algemene contexten voor toegang tot openbare plaatsen van personen die geen deel uitmaakten van categorieën waarvoor de vaccinatieverplichting gold, de alternatieve oplossing dat regelmatig werd getest: aangezien deze tests na zeer een korte termijn moesten worden herhaald (te weten, om de twee of drie dagen), zou dit evenwel te hoge kosten met zich brengen en zou dit een te zware druk leggen op het gezondheidsstelsel, dat reeds de handen vol had aan de pandemie. Daar komt nog bij dat aangezien de uitslag van de Covid-test niet meteen beschikbaar is, deze niet meer actueel is en reeds kan zijn achterhaald doordat ondertussen besmetting heeft plaatsgevonden.
- 26 **Wat betreft het derde middel**, inzake de schending van de artikelen 1 en 24 van het Handvest – waarin de onschendbaarheid van de menselijke waardigheid en het recht van minderjarigen op de zorg die zij nodig hebben zijn vastgelegd – als gevolg van de schorsing van de werkzaamheden zonder bezoldiging of andere vergoeding, wijst de Consiglio di Stato om te beginnen erop dat verzoeker feitelijk was geschorst van 10 januari 2022 tot 24 maart 2022, aangezien hij op 25 maart 2022 weer aan het werk is gegaan omdat de vaccinatieverplichting voor militairen was ingetrokken.
- 27 Voorts verwijst de Consiglio di Stato naar de uitspraken van de Corte costituzionale, die in arrest nr. 15 van 2023 heeft verduidelijkt dat door de schorsing van de niet-gevaccineerde werknemer de op de werkgever rustende

veiligheidsverplichting is nagekomen, en dat het in de Italiaanse grondwet verankerde recht op werk niet noodzakelijkerwijs het recht om arbeid te verrichten met zich brengt, indien die arbeid een risicofactor is voor de bescherming van de volksgezondheid en de werknemer er zelf voor kiest om geen gevolg te geven aan de voorschriften inzake de veiligheid op het werk, in casu de verplichting om zich tegen COVID-19 te laten vaccineren.

- 28 De Consiglio di Stato is van oordeel dat, aangezien de oplegging van de vaccinatieverplichting aan militairen om de in het kader van het eerste en het tweede middel uiteengezette redenen geen discriminerende strekking heeft – voor de bescherming van de volksgezondheid is dat immers een redelijke en evenredige maatregel, ook al kan hij indruisen tegen de principes van de betrokken persoon – de bewuste niet-nakoming van die verplichting de schorsing zonder bezoldiging rechtvaardigt.
- 29 Met betrekking tot dit laatste punt merkt de Consiglio di Stato op dat het gevolg van de niet-nakoming van de door de wetgever opgelegde vaccinatieverplichting is gekwalificeerd als de schorsing van de arbeidsverhouding wegens niet-toerekenbare verhindering, zonder tuchtrechtelijke gevolgen en met instandhouding van het dienstverband, dat wordt hervat zodra er geen sprake meer is van niet-nakoming van de verplichting, en in het algemeen van een epidemiologische crisis. Een dergelijk gevolg lijkt evenredig en evenwichtig, wat betreft de opoffering van de rechten van de militair ten opzichte van de doelstelling van de regeling, zoals de Corte costituzionale reeds heeft verklaard in de arresten nr. 14 en 15 van 2023 met betrekking tot gezondheidspersoneel.
- 30 Volgens de Consiglio di Stato zijn de in de middelen een tot en met drie gestelde prejudiciële vragen weliswaar ongegrond om de hierboven samengevatte redenen, maar moeten zij toch aan het Hof worden voorgelegd, zoals hierboven geherformuleerd (onder het kopje „Prejudiciële vragen”); aangezien de Consiglio di Stato bindend advies geeft voor de uiteindelijke beslissing in het hoofdgeding, vormt hij een „nationale rechterlijke instantie waarvan de beslissingen volgens het nationale recht niet vatbaar zijn voor hoger beroep” als bedoeld in artikel 267, derde alinea, VWEU, en is hij als zodanig in beginsel verplicht tot een prejudiciële verwijzing, zelfs wanneer het grondwettelijk hof van de betrokken lidstaat in het kader van die nationale procedure de grondwettigheid heeft getoetst van nationale bepalingen in het licht van referentienormen waarvan de inhoud vergelijkbaar is met de relevante bepalingen van het Unierecht (arrest van het Hof van 20 december 2017, *Global Starnet Ltd*, C-322/16).